

Sosyal Sigortalarda Reform Gereksinimi

Mercek I, 1 (Ocak 1996), 31-36

Prof. Dr. Tankut Centel
İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Türkiye, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren Gümrük Birliği olarak özetlenecek yeni bir döneme girmektedir. Söz konusu dönemde, Avrupa Birliği (AB) ülkeleriyle olan ilişkiler, bugünkünden daha ileriye götürülmek zorundadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin böyle bir sürece hazır olup olmadığı ve değilse, diğerlerine ayak uydurabilmesi için, nelerin yapılması gerektiği sorulmaktadır.

I. FİNANSMAN GÜÇLÜKLERİ

1. Devletin Doğrudan Mali Katkıda Bulunmaması

Merkezi devlet, genel olarak, ülkemizde sosyal sigorta kuruluşlarına doğrudan yardım yapmaz. Yardım konusundaki Devletin dolaylı katkısı da; vergi bağışıklığının tanınması, Kurumun yaptığı işlemler ile düzenlenmiş bulunduğu belge ve evraklardan harç-resim ve damga vergisi alınmaması ve Kurumun taşınır ve taşınmaz mal gelirleri ile mevduat ve kredi faizlerinin vergiye tabi tutulmaması şeklindedir. Ancak, istisnaen son zamanda doğrudan Devlet

katkısı, Kurumun aylıkları ödeyemez duruma gelmesi üzerine, belli ölçülerde gerçekleşmiştir.

AB içinde devlet yardımı, sosyal sigorta kuruluşlarının ödeme güçlüğü koşuluna bağlanmamıştır

AB ülkeleri ile Türkiye, sosyal sigortalardaki devlet katkısı bakımından karşılaştırılacak olduğunda; sözkonusu ülkelerde devletin, sosyal sigortalara ülkelere göre değişir oranda doğrudan yardım yaptığı ve bir anlamda sosyal güvenlik sistemlerini teşvik edip, bunların yaşamalarına destek verdiği görülmektedir. Bu durum ise, ülkemiz uygulamasının, anılan ülkelerin tersine bir doğrultuda olduğunu kanıtlar niteliktedir. Sosyal sigorta kurumlarının ödeme gücüğü içine düşmeleri üzerine Devletin, son zamanda katkıda bulunmuş olması da, belirtilen gözlemi değiştirememektedir. Çünkü, AB ülkeleri içinde doğrudan devlet yardımları, nitelik itibarıyla, ancak sosyal güvenlik kuruluşlarının acze düşmeleri üzerine alınması gerekecek önlemlerden değildir. Değişik

bir söyleyişle, AB içinde devlet yardımı, sosyal sigorta kuruluşlarının ödeme gücünü koşulu-na bağlanmamıştır.

2. Primlerin Zamanında Ödenmemesi

Sosyal sigorta kurumlarının en büyük finansman kaynağını sosyal sigorta primlerinin oluşturması olgusu; bunların zamanında ödenmemesi veya tahsil edilememesi durumunda, söz konusu kuruluşların mali güçlük içine düşmeleri sonucunu yaratmıştır.

Gerçekten, sosyal sigorta kuruluşlarının en temel finansman kaynağını oluşturan primlerin zamanında kurum kasasına girmesi, bunların aktüeryal dengelerini korumaları açısından, hayati öneme sahiptir. Buna karşılık, uygulamada, özellikle kamu kesimi işverenleri² (yani, bizatihi devletin kendisi), sigortalıların (işçilerin) ücretleri üzerinden kestikleri ile kendilerinin ödeyecekleri prim paylarını ya hiç ödememekte ya da eksik veya geç ödemektedir.

Bunun yanı sıra, ülkede yaşanan yüksek oranlı enflasyon da, adeta primleri geç ödemeye özendirilmektedir. Bunu önlemek üzere, gecikme zamlarına ilişkin olarak geçmişte gerekli yasal düzenlemeye gidilmiş de; daha sonraki hükümler, uygulamada af etkisi yaratmıştır. Affedilen prim gecikme zammı ve faizi olsa

dahi, sosyal sigorta kuruluşlarının sağlıklı finansmanı ve sosyal kesimlerden gelecek haklı tepkilerin önlenmesi bakımından, siyasi iktidarların bu tür uygulamalardan olabildiğince kaçınmaları gerekir.

Buna karşılık, Kurum alacaklarının tahsilinde, önceye oranla son zamandaki göreceli artışın varlığı sevindiricidir. Ancak, Kurum'un mevcut tüm alacakları tahsil edilmiş olsa dahi, 2000'li yılların başlarında mali güçlüklerden kurtulunmayacağı, bizzat ilgili resmi çevreler tarafından dile getirilmektedir.

3. Sigorta Fonlarının Verimsiz Kullanılması

Sosyal sigorta fonları; güven, likidite, kârlılık ve verimlilik ilkeleri olarak özetlenebilecek bulunan esaslara uygun biçimde kullanılmak zorundadır. Fonlarını söz konusu esaslara uygun biçimde yönetmeyen sosyal güvenlik kuruluşları ise, bir süre sonra önemli finansman güçlüklerine düşmektedir. SSK da bunun tipik örneğidir. Nitekim, 1993 yılındaki Kurum gelirlerinin 8.928.257.400.000.-TL.'lik bölümü, plasmanlara ayrılmış olup; bunlar içinde ulusal bankalar (5.666.321.100.000.-TL.), tahviller (40.160.000.000.-TL.), taşınmazlar (1.230.687.800.000.-TL.), konut kredileri (15.101.500.000.-TL.), toplu konut kredileri (24.455.900.000.-TL.), SSK müesseseleri

Türk sosyal sigortalar sistemi; finansman zorlukları, uğranılan dış müdahaleler, örgütsel yapıyla ilgili aksaklıklar ve de sağlanan sosyal güvencenin eksikliği yüzünden, şiddetli bir reform gereksinimi içindedir.

(ilaç fabrikası) (250.000.000.-TL.), Kurum iştrakleri (32.350.-500.000.-TL.), taşıt araçları (27.-752.200.000.-TL.) ve demirbaş ile makina-cihaz ve stoklar (1.891.178.400.000.-TL.) yer almaktadır.³

Bu bağlamda, SSK fonlarının; kamu iktisadi teşebbüslerine ait yatırım projelerinin finansmanını sağlamak için faiz gelirlerini cari ölçülerin çok altında tutan Türk Eximbank tahvillerine yatırılması açıdan önemli Kurum kayıplarına yol açmaktadır. Bunun gibi, Kurum plasmanlarının fazla gelir getirmeyen ve enflasyon nedeniyle değer yitirme riskine açık bulunan alanlara yatırılması da, Kurum fonlarını zaman içinde eritmektedir. Dahası, Kurum fonlarının bir bölümü, karşılıksız ödemelere ayrılmaktadır. Nitekim, Kurum yıllık toplam gelirlerinin binde beşi, İş ve İşçi Bulma Kurumu'na verilmekte ve ayrıca, Milli Prodüktivite Merkezi'ne de belli bir ödeme de bulunulmaktadır.

II. DIŞ MÜDAHALELER

1. Siyasi Çevrelerin Oy Kaygıları

Yasama organından, adeta hiç muhalefet olmadan kolayca geçen yasa tasarıları; genellikle milletvekillerinin emekliliğine ilişkin olanlar da dahil olmak üzere, sosyal güvenliği genişleten yasalardır. Bunun tam tersi olarak, sosyal taraflar-

dan en az birinin tepkisiyle, yasama organında yasalaşma şansı en az olan tasarılar da; bu kez, sosyal güvencede kısıntıya yol açan metinlerdir. Birincisine örnek olarak; sözgelimi, hizmet borçlanması veya erken emeklilik gibi konulara ilişkin tasarıların yanısıra, sosyal sigorta yasalarının kişi itibarıyla uygulama ve kapsam alanını genişleten metinleri gösterebiliriz. İkincisine örnek olarak da; sözgelimi son zamanda sendikal çevrelerde "mezarda emeklilik" sloganıyla özdeşleştirilen ve gerek yaşlılık ve gerekse sakatlık aylığının bağlanma koşullarını üstelik de geriye dönük olarak ağırlaştırma girişimlerini belirtebiliriz.

Bunlardan ilk grupta yer alanlar, genelde siyasi çevrelerin oy kaygılarıyla getirdikleri ya da aynı endişelerle karşı çıkmadıkları düzenlemeler olup, sosyal güvenlik kuruluşlarını mali yük altına sokar ve giderek, aktüeryal hesaplarını sarsabilir. Nitekim, bunun tipik örneğini, geçmişte yaşanan "süper emeklilik" olayı oluşturur. O dönemde, hiçbir siyasi parti ya da grup, eşitlik ilkesini açıkça ayaklar altına alan bu düzenleme hakkında, Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmamıştır. Aynı şey, yaş koşulunu silip 20-25 yılda emekliliği kabul eden düzenleme için de geçerlidir. Yine, siyasi partilerden biri, sırf seçim vaadinde bulunduğu için, böyle bir yasanın çıkmasına önyak olmuş;

diğerleri de, oy kaybı endişeleriyle, karşı çıkamamış veya en azından, söz konusu düzenlemeyi Anayasa Mahkemesi'nin yargı süzgecinden geçirememiştir. İşte, bu tür yasal düzenlemeler kabul edilirken, bunların sosyal güvenlik kuruluşlarına getireceği mali yük gözönünde bulundurulmalı ve söz konusu mali yükün, hangi mali kaynak yaratımıyla karşılanabileceği iyice hesaplanmalıdır.

Erken emeklilik uygulaması; pasif sigortalıların oran itibarıyla artması ve aktif olanların yükünün ise çoğalması sonucunu yaratıp, giderek her iki grup arasındaki dengeyi bozmuştur

2. Erken Emeklilik Uygulaması

Dünyanın hiçbir ülkesinde, kadın sigortalıların 38 ve erkek sigortalıların da 43 yaşında emekli olup, bir yandan yaşlılık aylığını aldığı ve diğer yandan da tekrar çalışabildiği görülmez. İşte, böylesine bir "emeklilik cenneti"ni (!), azımsanamayacak akademik muhalefete rağmen 1992 yılında çıkarılan 3774 sayılı Yasa'ya borçluyuz. Sonuçta, erken emeklilik uygulaması; pasif sigortalıların oran itibarıyla artması ve aktif olanların yükünün ise çoğalması sonucunu yaratıp, giderek her iki grup arasındaki dengeyi bozmuştur.

Nitekim, 1993 yılı itibariyle SSK'na bağlı 4.592.190 aktif ve 1.999.007 pasif sigortalı hesaba katıldığında; aradaki oranın, 2.29 olduğu görülür.

AB ülkelerinde ise; emeklilik yaşı, kadınlarda 55-69 ve erkeklerde de 60-69 yaşları arasında değişmektedir. Nitekim, kadın/erkek sigortalı emeklilik yaşı; İspanya'da 69-69, Danimarka'da 67-67, İrlanda'da 66-66, Almanya ile Hollanda ve Lüksemburg'da 65-65, Portekiz'de 62-65, Belçika ile İngiltere ve Yunanistan'da 60-65 ve nihayet İtalya'da 55-60 yaştır.⁵ Böyle bir AB emeklilik yaşı uygulaması ve aktif/pasif sigortalı oranının da yaklaşık 5 olması karşısında, Türk sosyal sigortalar sisteminin, rasyonel işleyecek bir sosyal düzene sahip olduğunu söylemek, son derece güç ve hatta, olanaksızdır.

3. Kayıtdışı Sektörün Genişlemesi

Çeşitli nedenlerle gelişen kayıtdışı sektör, yol açtığı prim kayıplarıyla, Kurum üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Gerçekten, kayıtdışı sektörün genişlemesi, sosyal güvenlik alanında kendisini, sigortasız işçi çalıştırma alanında duyurmakta ve prim gelirlerinin artmasını önlemektedir.

Bunu Kurum'un, gerekli yeniden örgütlenmeye gitmek ve denetim örgütünü yeniden gözden geçirip her yönden

takviye etmek suretiyle, belli ölçülerde geriletmesi mümkündür.

Devlet kayıtçı sektörü teşvik etmeli, en azından kayıtçı sektör içinde mevcut olanları tutup, bunları kayıtdışı sektöre kaydıracak politikalarından vazgeçmelidir

Ancak, bundan daha önemlisi ve belki de kalıcı olanı; Devletin kayıtçı sektörü teşvik etmesi, en azından kayıtçı sektör içinde mevcut olanları tutup, bunları kayıtdışı sektöre kaydıracak politikalarından vazgeçmesidir. Aksi takdirde, sosyal güvenlik kapsamının, giderek daralması ve prim gelirlerinin düşmesi kaçınılmaz yazgıdır.

III. ÖRGÜTLENME AKSAKLIKLARI

1. Bağımlı Örgüt Yapısı

Ülkemizde sosyal sigorta kuruluşları, kurumların idari ve mali özerklikleri yasakoyucu tarafından tanınmış olmakla birlikte, bağımsız bir yapıya sahip değildir. Bunların bir bakanlığa bağlı olmaları yerine; devlet denetimi ilkesinin ışığında, ilgili buldukları bakanlığın denetimine tabi tutulmaları gerekir. Söz konusu merkezi devlet denetimi ise, bunların olması gereken bağımsız yapıları üzerinde, herhangi bir olumsuz etki yaratmaz.

Çünkü, merkezi devlet gibi sosyal sigorta kuruluşları da, hukuka uygun davranmakla yükümlüdür.

2. Organların Oluşum ve İşlevlerindeki Çarpıklık

Ülkemizdeki sosyal sigorta kuruluşlarının organları, gerek oluşum ve gerekse işlevleri yönünden, yeniden örgütlenme gereksinimi içindedir. Gerçekten, ilkin, sosyal sigorta kuruluşlarının organlarının -ister yönetim kurulu ve isterse genel kurul düzeyinde olsun-, pariter (eşit sayıda) temsil esasına dayanmadığı ve merkezi devlet ağırlıklı bir oluşuma sahip buldukları görülür.⁶ Pariter temsil esası ise; demokratik bir ilke olup, sosyal tarafların da söz konusu organlarda aynı ölçüde söz sahibi bulunmalarını içerir ve sosyal özerkliğin bir gereğidir.

Diğer yandan, günümüzde sosyal sigorta genel kurulları, özellikle 1980-1983 ara döneminde getirilen düzenlemelerle, birer danışma kurulu konumuna düşürülmüştür.

Nitekim, ibra yetkileri, genel kurulların elinden alınmış ve yıldan yıla toplanma yerine üç yılda bir toplanma esası kabul edilmiştir. Oysa, sosyal sigorta genel kurulları, tüm tüzel kişilerde olduğu üzere, tüzelkişiliği ilgilendiren önemli kararların alınıp, hesapların görüşüldüğü ve yönetim kurulu üyeleri ile genel müdürün iç denetim-

den geçtiği birer organ olmak durumundadır.

Geçmişte sosyal sigorta genel kurullarının isteneni vermediği ve söz konusu kurulların, yıldan yıla toplanıp önemli sigorta sorunlarını kurulan komisyonlara havale eden masraflı bir görünüm içinde olduklarının gözlemlendiği, yadsınamayacak maddi bir gerçek olarak önümüzdedir.

Ancak, bunun çözümü; 1980-1983 ara döneminde yapıldığı üzere, genel kurulları giderek etkisiz kılmak değildir.

Benzer sorunlar, sosyal güvenlik kuruluşlarını olabildiğince bağımsız kılmış olan AB üyesi ülkelerde de yaşanmaktadır.

Nitekim, sözgelimi 100 yılı aşkın bir sosyal özerklik geleceğine sahip Almanya'da dahi, sosyal taraf temsilcilerince genel kurullara katılmak ve burarlarda çalışmak, çoğu kez cansıkıcı bir ek görev olarak kabul edilmektedir.⁷

Bu konuda, kalıcı çözüm olarak; temsilciler kurulu niteliğindeki genel kurullara katılacakların sayısı azaltılarak daha az sayıda ama uzman kişiyle bunların toplanmalarını sağlamak, organ sayısını indirip yönetim kurulu üyelerinin ve/veya genel müdürün seçimini mutlaka genel kurullara bırakmak, yönetim kurulu üyeliğinin süresini sınırlamak ve yeniden ibra yetkisini genel kurullara tanımak gibi çözümler, akla ilk gelen noktalar olmaktadır. Bun-

ların da, kamuoyunda tartışılmaları gerekir.

AB ülkelerinin sosyal güvenlik örgütleri, bağımsız yönetim temelinde, esneklik ve yeni bir yüz kazanırken; Türkiye'de de aynı nitelikteki kuruluşların, söz konusu güncel gelişmelere ayak uydurması gerekmektedir

AB ülkelerinin sosyal güvenlik sistemlerine örgütsel yapıları bakımından gözetilecek olduğunda; başta Almanya, Hollanda, İspanya, İtalya ve Fransa olmak üzere, farklı ölçülerde de olsa, ülkelerin bağımsız sosyal güvenlik kuruluşlarına yer verdikleri ve bunlarda pariter yönetim esasının geçerli bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte, örgütsel yapıya ilişkin reformlar da, bir yandan sürdürülmektedir.

Bu konuda, son iki canlı örnek olarak, Almanya ile Hollanda'yı gösterebiliriz. Nitekim, 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girecek olan 29.12.1992 tarihli Yasa⁸; Almanya'da hastalık sigortasına ait sandıkların organ ve bu organlara katılacak kişi sayısını azaltmayı, sigortalının sandıklar arasında tercih hakkına sahip olması suretiyle rekabet yaratmayı ve genel müdürlüklerin kaldırılıp, yerlerine bir tür toplu yönetimi ve yönetim kurulu niteliğini içerecek olan başkanlar kurulunun seçilmesini öngörmektedir.⁹

Almanya'da hastalık sigortasına getirilen bu düzenlemeleri, kaza sigortası için de benzer nitelikteki hükümlerin izleyeceği düşünülmektedir.¹⁰ Yine, Hollanda'da sosyal sigortalıların örgütsel yapısı, 1 Ocak 1995 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girer 7.10.1993 tarihli Yasa'yla yeniden düzenlenmiş ve yeni bir denetim organı ile işletme birlikleri için yeni bir koordinasyon organının oluşturulması benimsenmiştir.¹¹

İşte, AB ülkelerinin sosyal güvenlik örgütleri, bağımsız yönetim temelinde, esneklik ve yeni bir yüz kazanırken; Türkiye'de de aynı nitelikteki kuruluşların, söz konusu güncel gelişmelere ayak uydurması gerekmektedir.

IV. SOSYAL GÜVENCE EKSİKLİĞİ

AB ülkeleri için sosyal güvencenin boyutları, esas olarak, Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi'yle belirlenmektedir.

Nitekim, Türkiye tarafından da onaylanmış olan Avrupa Sosyal Şartı, asgari söz konusu sözleşmenin onaylanmasına yetecek düzeyde bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulmasını öngörmektedir (m. 12/bent 2).

Türkiye, 102 sayılı Sözleşme'yi işsizlik sigortası ile aile yardımları dışındaki hüküm-

leriyle geçmişte onaylamış ve yürürlüğe koymuştur.

Türk sosyal sigortalar sistemi; halen 102 sayılı Sözleşme'nin onaylanabilmesi için gerekli asgari hükümleri içermekle birlikte, AB ülkelerinde mevcut olan işsizlik sigortası ile aile yardımlarını oluşturamamış olması yüzünden, eksiktir.

Ancak, ülkedeki yapısal işsizlik ile Türk toplumunun çok çocuklu aile yapısı, söz konusu kurumların Batı anlamında kabulünü güçleştirmektedir.

Kıdem tazminatı ile birlikte düşünülecek bir çözümün, Türkiye'yi işsizlik sigortasının yanısıra yasal iş güvencesi konusunda da, AB'ye daha çok yaklaştıracığı tartışmadan uzaktır

Buna karşılık, Türkiye; bir süredir çalışma yaşamının gündeminden indirilmeyen yasal iş güvencesi konusunu, kıdem tazminatı fonu ile işsizlik sigortasının kurulması ve iş aracılığı faaliyetlerinin etkinleştirilmesi sorunlarıyla birlikte çözüme zorluğu gibi bir şansa sahiptir. Çünkü, belirtilen konuları birbirinden soyutlama olanağının bulunmadığı, ülkemizde artık yavaş yavaş anlaşılmaya başlanmış gibidir.

Kıdem tazminatı ile birlikte düşünülecek bir çözümün, Türkiye'yi işsizlik sigortasının yanısıra yasal iş güvencesi konusunda da, AB'ne daha çok

yaklaştıracığı ise tartışmadan uzaktır.

V. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türk sosyal sigortalar sistemi; görüldüğü üzere, yukarıda belirtilen finansman zorlukları, uğranılan dış müdahaleler, örgütsel yapıyla ilgili aksaklıklar ve de sağlanan sosyal güvencenin eksikliği yüzünden, şiddetli bir reform gereksinimi içindedir.

Merkezi devlet karşısında bağımsız yapılara sahip olan AB sosyal güvenlik kuruluşları karşısında onlarla bütünleşme, Türk sosyal güvenlik kuruluşlarının bütün bu rasyonel olmayan aksaklıklardan ve bozuluklardan arındırılmasından geçmektedir. Bunun da, bir dizi iyileştirici düzenlemenin yürürlüğe konulmasını gerektirdiği ortadadır. Bunu becerecek bir siyasi iktidar ise; ulusal mutabakat temelinde, önce sosyal tarafların onayını almak zorundadır.

Dahası, iyileştirme çalışmalarını ve yasama ön hazırlık faaliyetlerini devlet bürokrasisinin yürütmesi dönemi, artık Batı Avrupa'da kapanmıştır. Çünkü, bürokratlar; gelecek (kariyer) endişesiyle genelde hakim siyasi çevrelerin isteklerine göre yönlennemekte ve reçete sunmaktadır.

Bu yüzden, günümüzde geniş katımlı ve özellikle sosyal taraf temsilcileri olmak üzere, merkezi devlet dışındaki kuruluşlar ağırlıklı komisyonlar,

uzun süreli bir çalışma sonunda hazırlayıcı taslaklar sunmakta; bunlar, parlamentoda görüşülüp, yasalastıktan sonra, hatta bazen hemen değil de birkaç yıllık geçiş döneminden sonra yürürlüğe sokulmaktadır.

AB içinde yer almak isteyen Türkiye'nin de böyle zahmetli ama soluklu çalışmalar yapmasının, kendisini onlarla çok daha çabuk ve sorunsuz biçimde bütünleştireceği gözden uzak tutulmamalıdır.

DİPNOTLAR

¹ AB içinde sosyal sigortaların finansmanındaki işveren/işçi ve devlet payları için topluca bak. Eurostat, Basic statistics of the Community - Comparison with the principal partners of the Community, Brüksel 1993, 170 vd. Ayrıca kars. TİSK, Gümrük Birliği'nin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Türk Çalışma Hayatı, 58 Tablo 17.

² Kurumun 1993 yılı itibarıyla önceki yıllardan kalanlarla birlikteki prim alacağı; kamu kesimi işverenlerinden 10.785.683.761.843.-TL (% 63) ve özel kesim işverenlerinden de 8.479.182.889.705.-TL (% 37) olmak üzere, toplam 19.264.886.651.546.-TL'dir. (Bak. SSK, Faaliyet Raporu 1993, 97-99).

³ Bak. SSK, Faaliyet Raporu 1993, 85 vd.

⁴ Kadın/erkek farklı emeklilik yasasının AB-hukuku karşısındaki durumu için bak. Geffert, Geschlechtsspezifisches Rentenalter im Rechtsvergleich und im Völkerrecht, VSSR, (1993), 222 vd.

⁵ Kars. TİSK, 66'daki Grafik. Ayrıca bak. Zacher (yay.), Alterssicherung im Rechtsvergleich, Baden-Baden 1991, 115 vd.

⁶ Bak. Centel, Türk Sosyal Sigorta Kurumlarının Özerkliği Üzerine Bir Deneme, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi 3, 1-3 (1982), 29 vd.

⁷ Zwischenbericht der Enquete-Kommission "Strukturreform der gesetzlichen Krankenversicherung" vom 31. Oktober 1988, BT-Drs. 11/3267, 354.

⁸ BGBI I, 2266.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bak. Balzer, Änderungen des Selbstverwaltungsrechts und des Dienstrechts der gesetzlichen Krankenkassen durch das GSG, NZS 3, 1 (1994), 2 vd.

¹⁰ Bak. Radek, Die Selbstverwaltung in der gesetzlichen Unfallversicherung- Erfolge und aktuelle Probleme, NZS 3, 1 (1994), 2 vd.

¹¹ Bak. Kötter, Invaliditätsprojekt: Landesbericht Niederlande, thenüz yayımlanmamış rapor), 51 vd.